

Vibrato

af Henrik Bøggild

Det var med stor fornøjelse jeg læste Maria Bantias fremragende artikel om fløjtevibrato, og jeg fik lyst til at skrive lidt generelt om vibrato. Problemet er bare, at skal man prøve blot nogenlunde fyldestgørende at komme rundt om emnet, er det enormt stort og komplekst, en hel bog værdigt. Vibrato har altid været et kontroversielt emne. Der er mange mennesker nu om dage, som nærmest definerer historisk spillestil som musik uden vibrato og betegner det vibratofyldte spil som romantisk. Vi skal i den følgende skøjten hen over de yderste lag emnet se, at det i hvert fald ikke holder. Dogmet om den aldeles vibratoløse spillestil bygger, tror jeg, bl.a. på, at de mennesker som grundlagde den moderne barokspillemåde gerne ville være alternative (»dem og os«-tankegangen). Vibrato er en nyere betegnelse for små kontinuerlige toneudsving, enten i tonehøjte og/eller intensitet. Kært barn har mange navne, gennem tiden møder man betegnelser som: tremolo, tremuletto, ardire, trilletto, close shake, sweetening, bebung, schwebung, flatterment, flatté, balancement, plainte, verre cassé, for bare at nævne nogle.

Et vanskeligt punkt er ofte, hvilken slags vibrato, der er tale om, og ikke mindst hvor udpræget og hvor hurtigt; men jeg vil ikke her gå nærmere ind på, hvordan de forskellige former for påvirkning af tonen, instrumentalt og vokalt, udføres rent teknisk.

I vor kultur har man dokumenteret brug af vibrato siden middelalderen. I løbet af 1500-tallet blev det et fashionabelt og meget brugt ornament. Zacconi (1592) omtaler i hvert fald en sangskole, som sang polyfon musik med, må man forstå, en eller anden form for kontinuerlig vibrato.

Den ældste vibrato-anvisning for blæsere, jeg kan komme på, findes i Ganassi: La Fontegara fra 1535, som er en skole for blokfløjte, hvor man finder trilletabeller med anvisninger på to slags triller, »vivace« og »soave«. Vivace er egentlige triller, dog oftest over væsentlig større intervaller end en sekund. Soave er, som navnet siger, bløde triller over små intervaller, altså nærmest som fransk flatterment. Bogen beskæftiger sig, udover artikulation, først og fremmest med diminution og siger så, at alle steder hvor man ikke gør andet, anbringer man så de beskrevne vivace- eller soave-triller! Christoph Bernhard (1627-1692) skriver om sang, at man skal vedligeholde en stabil stemme på alle toner undtagen hvor man anbringer en trillo eller ardire.

Langt de fleste er enige om at den stabile stemme er grundlaget for sang. Bénigne de Bacilly skriver (1668) at en sangers, "cadence", som han kalder det, er en naturens gave, men mange mennesker har en acceptabel stemme uden at have en sådan. Bacilly skelner mellem en smuk stemme og en god stemme og skriver, at den første er meget behagelig for øret på grund af dens klarhed og sødme, men mest af alt for sin skønne "cadence".

I 16- og 1700-tals kilder associeredes vibrato med følelser som frygt, kulde, sorg og var betragtet som et "feminint" ornament. Sødme var også et almindeligt brugt udsagn.

Carl August Thielo skriver, typisk for sin tid, i sin lærebog, "Tanker og Regler fra Grunden af om Musikken" (København 1746): "Tremuletto er en Rystelse og Bevning, og altså at regne iblandt Manererne, den klinger ziirlig, naar samme skeer paa sit rette Sted, og i saadanne Stykker, som stiller noget sørgeligt, fortrædeligt eller bevægeligt for; men udi lystige og muntre Sager er det bedre at man bruger i steden derfor en anden Maneer."

Geminiani (*The Art of Playing on the Violin 1751*) er nok den mest yderliggående. Efter at have beskrevet, hvordan man teknisk udfører "the Close Shake" og forbinder det med de før beskrevne følelser, skriver han: - and when it is made on short Notes, it only contributes to make the Sound more agresble and for this Reason it should be made use of as often as possible. Geminiani's udsagn bliver siden modereret af hans elev, Bremner, der siger, at det, Geminiani taler om, er solospil, men der, hvor man er "a part of a part", altså i orkestersammenhæng, er det vigtigt, at tonen er stabil. Det fremgår i øvrigt tydeligt, at Bremners ærinde i høj grad er en løftet pegefinger over for de mange, som ikke kan lade være med at vibrere hele tiden.

Mens vi er ved kontinuerligt vibrato, er det værd at huske på, at masser af orgler havde (og stadig har) tremulantregistre, der fik hele instrumentet til at sige: hu-hu-hu-hu!

Ofte forbindes vibrato med crescendo/ diminuendo (*messa di voce*). Quanz: "Hvis man må holde en lang tone for enten en hel eller en halv takt, det italienerne kalder *messa di voce*, må du først sætte blidt an med tungen, med en forsigtig luftstrøm, du skal begynde tonen *pianissimo* og lade styrken svulme til midten af noden, og herfra falde i styrke på samme måde, mens du laver et vib. (flattement) med fingeren på det nærmeste åbne hul."

I 1700-tallets anden halvdel identificeres vibrato ofte med dets "søde" (*lieblich, sweet*) virkning. Mange solister ser ud til at have brugt vibrato konstant, i hvert fald på lange toner. Det er da også meget sigende at bl.a. Leopold Mozart og Tromlitz advarer mod overbrug. "Overforbruget" af vibrato i slutningen af 1700- tallet medførte en modreaktion i 1800-tallet, som stadig i høj grad kan konstateres på vores forsknings primærkilder, altså lydoptagelserne, der dukker op omkring år 1900. På www.musicistorica.dk kan man læse lidt mere om dette.

Der findes masser af fantastiske optagelser af væsentlige musikere og sangere, som simpelt var den romantiske spillestil, og hvor man kan høre, hvordan musik udført med yderst sparsom brug af vibrato kan leve. Så, - jeg vil gerne i fremtiden være fri for at høre den moderne, dvs. den efter anden verdenskrig almindelige, spillestil omtalt som romantisk! Tak.

Hermed nærmer jeg mig vist så småt nogle konklusioner: Velvidende, at det er egentlig er umuligt at sige noget generelt, vil jeg alligevel vove et øje om, hvad jeg tror bør høre med i forsøget på at nærme sig en autentisk opførelsespraksis: Basis for en sangers eller musikers teknik og udtryk var den stabile tone.

Vibrato var mindre og hurtigere i udsving helt op i 1900-tallet. Og det langsomme store vibrato som englænderne kalder "wobble" fandtes så godt som ikke. Der var en klar skelnen mellem en sangstemmes velplacerede lille "naturlige" vibrato (anset som svarende til instrumenternes lige toner) og det bevidste brug af vibrato som ornament.

I barokken (og før) blev vibrato brugt ret sparsomt som ornament på lange toner i solospil, altså ikke i orkester og når man akkompagnerede. Dette gælder i højere grad for klassikken og i mindre grad for romantikken. Men husk, at det hører med til billedet, at til alle tider har nogle musikere elsket at vibrere meget. Smag er udelukkende et spørgsmål om mode og lidt dårlig smag kan bestemt være vældig forfriskende.